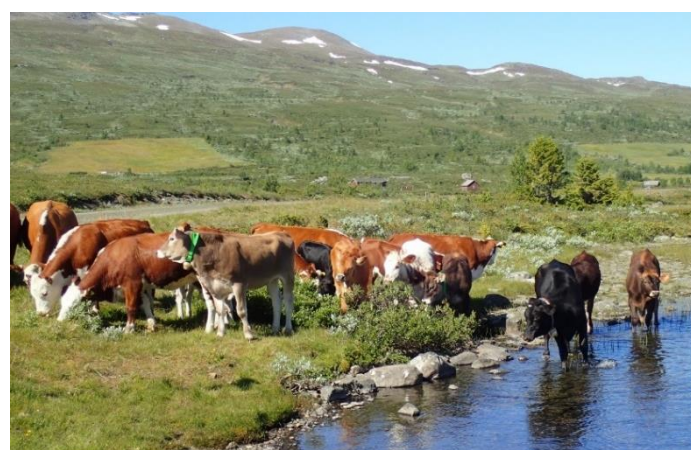

Statsforvalteren i Innlandet

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Innlandet 2023-2026

Forord

Nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd legger til grunn at Statsforvalteren utarbeider regionalt miljøprogram 2023-2026, innen det regionale partnerskapet og i samråd med fylkesorganisasjonene av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Prosessen med utarbeidelse av RMP og utvelgelse av aktuelle miljøtiltak for Innlandet har foregått i arbeidsgruppe med representanter fra fylkeslagene for Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, kommunal landbruksforvaltning (Gran, Hedemarken, Øystre Slidre, og Os), Innlandet fylkeskommune, NLR og Statsforvalteren. Prosessen har hatt ei styringsgruppe med representanter fra fylkeslagene til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Innlandet fylkeskommune, og Statsforvalteren.

Innhold

1	Sammenstilling.....	3
1.1	Hovedmål for regionalt miljøprogram i Innlandet	3
1.2	Oversikt over miljøtema, mål og tilskuddsordninger	3
2	Bakgrunn, oppdrag og føringer	5
2.1	Tildelingsbrev til Statsforvalteren	5
2.2	Jordbruksavtalen	5
2.3	Nasjonalt miljøprogram.....	5
2.4	Regionale planer.....	6
2.4.1	Regional plan for klima, energi og miljø.....	6
2.4.2	Regional plan for samfunnstryggleik	6
2.4.3	Tiltaksplan for jordbruket i Innlandet 2022-2024	6
2.5	Nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd i jordbruket	7
2.6	Økonomiske rammer og virkemidler	8
2.7	Juridiske rammer og virkemidler	9
3	Status – utfordringer og muligheter	10
3.1	Utfordringer for kulturlandskapet	12
3.2	Utfordringer for biologisk mangfold.....	13
3.3	Utfordringer for kulturminner og kulturmiljø.....	13
3.4	Utfordringer for tilgjengelighet for friluftsliv	14
3.5	Utfordringer med avrenning til vann.....	15
3.6	Utfordringer med utslipp av klimagasser til luft og klimatilpasningstiltak.....	17
3.7	Utfordringer ved bruk av plantevernmidler.....	18
3.8	Utfordringer med jord og jordhelse	19
4	Virkemidler og tiltak i RMP	20
4.1	Valg av tilskuddsordninger RMP	21
4.1.1	Nye tiltak.....	21
4.1.2	Tiltak som tas ut.....	21
4.2	Kulturlandskap og biologisk mangfold.....	22

4.2.1	Miljøtema kulturlandskap	22
4.2.2	Miljøtema biologisk mangfold	24
4.2.3	Miljøtema kulturminner og kulturmiljø.....	26
4.3	Forurensning og klima	28
4.3.1	Miljøtema avrenning til vann	28
4.3.2	Miljøtema utslipp til luft	31
4.3.3	Miljøtema plantevern	33
4.3.4	Miljøtema jord og jordhelse	34
4.3.5	Miljøtema miljøavtale og klimarådgiving	36
5	Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.....	37
5.1	Miljøutfordringene i fylket og behovet for lokale prioriteringer	37
5.2	Sammenheng mellom RMP-tilskudd og SMIL-tiltak	38
5.3	Retningslinjer for fordeling av SMIL-midler til kommunene.	39
6	Tilskudd til drenering	39
7	Klima- og miljøprogrammet.....	40

1 Sammenstilling

1.1 Hovedmål for regionalt miljøprogram i Innlandet

Jordbruket i Innlandet skal opprettholde et variert og åpent kultur- og seterlandskap, samt bevare og utvikle natur- og miljøverdiene gjennom aktiv skjøtsel og bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget.

Jordbruket i Innlandet skal drives miljøvennlig og med god agronomi som tar vare på produksjonsgrunnlaget, jord og jordforbedring og reduserer forurensing og klimagassutslipp per produsert enhet.

1.2 Oversikt over miljøtema, mål og tilskuddsordninger

Tabellene under viser oversikt over miljøtema og hvilke mål som er satt per miljøtema. Det er også listet opp hvilke miljøtiltak som inngår under hvert miljøtema.

Tabell 1: Tabellen viser miljøtema som omhandler kulturlandskap og biologisk mangfold, og hvilke miljømål og tiltak som inngår i hvert miljøtema.

Miljøtema	Mål	Tiltak (tilskuddsordninger)
Kulturlandskap	Ivareta det tradisjonelle kulturlandskapet ut over det en oppnår gjennom de nasjonale ordningene.	Drift av bratt areal
		Drift av beitelag
		Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark
Biologisk mangfold	Ivareta ulike utvalgte og trua naturtyper og biologisk verdifulle arealer i jordbruket.	Slått av slåttemyr og slåttemark
		Skjøtsel av trua naturtyper
		Soner for pollinerende insekter
		Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl
Kulturminner og kulturmiljøer	Ivareta og synliggjøre spor i landskapet etter tidligere tiders jordbruksdrift og bosetting, slik som gravminner og rydningsrøyser, samt å bidra til å opprettholde tradisjonelle driftsformer som seterdrift.	Drift av seter
		Skjøtsel av kulturhistoriske områder
Friluftsliv	Ivareta allmennhetens tilgang til jordbrukets kulturlandskap	Det er ikke foreslått valgt noen ordninger spesifikt for friluftsliv og tilgjengelighet i regionalt miljøprogram, men følgende ordninger kan bidra til å nå målene: Tilskudd til grasdekte vannveier og grasstriper i åker, grasdekte kantsoner i åker samt ingen jordarbeiding om høsten.

Tabell 2: Tabellen viser miljøtema som omhandler forurensning og klima, og hvilke miljømål og tiltak som inngår i hvert miljøtema.

Miljøtema	Mål	Tiltak (Tilskuddsordninger)
Avrenning til vann	Redusere avrenning av næringsstoffer og partikler til vassdrag og kyst. Tiltakene er viktig for å oppnå målene etter vannforskriften.	Ingen jordarbeiding om høsten
		Direktesådd høstkorn og høstoljevekster
		Grasdekt vannvei og grasstriper i åker
		Grasdekt kantsone i åker
		Fangdam
Utslipp til luft	Stimulere til gjødslingsmetoder som gir redusert utslipp av ammoniakk og lystgass.	Spredning av husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesongen
		Nedlegging av husdyrgjødsel
		Nedfelling av husdyrgjødsel
		Spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange
Plantevern	Stimulere til bruk av andre metoder enn bruk av kjemiske plantevernmidler.	Ugrasharving i korn og frøvekster
		Mekanisk ugrasbekjempelse i radkulturer
Jord og jordhelse	Forbedre tilstanden i jorda ved å stimulere til mer biologisk aktivitet.	Fangvekster som underkultur
		Fangvekst sådd etter høsting
		Spredning av biokull
Miljøavtale og klimarådgiving	Redusere jordbruksproduksjonens klima- og miljøavtrykk.	Klimarådgiving
		(Miljøavtale)

2 Bakgrunn, oppdrag og føringer

Jordbrukssektoren har et ansvar for å ivareta miljøhensyn og har over lang tid hatt ulike virkemidler som skal redusere miljøbelastninger og fremme miljøgoder. Regionalt miljøprogram er en sentral del av den helhetlige satsingen for et bærekraftig jordbruk. Ordningen ble innført i 2005.

2.1 Tildelingsbrev til Statsforvalteren

I henhold til Tildelingsbrevet til Statsforvalteren for 2022 skal Statsforvalteren rullere sitt regionale miljøprogram. Nytt miljøprogram og regional forskrift må være fastsatt og oppdatert veiledningsmateriell skal være tilgjengelig til ny programperiode, som starter ved søknadsomgangen i 2023. Nytt regionalt miljøprogram skal utarbeides i tråd med rullert Nasjonalt miljøprogram og rullert Instruks for regionale miljøprogram.

2.2 Jordbruksavtalen

Jordbruksavtalen bestemmer årlig fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram. Jordbruksavtalen gir også noen føringer for prioriteringer av visse tema og tiltak. I 2021 ble det bestemt at jord og jordhelse inkluderes som eget miljøtema i Nasjonalt miljøprogram i forbindelse med rulleringen av programmet, med føringer også for RMP i fylkene. I jordbruksavtalen 2022 bes fylkene med avrenning til Ytre Oslofjord om å følge opp prioritering av vannmiljøtiltak i forbindelse med særskilt økte bevilgninger. Den samme avtalen gir også føringer for minstesats for tilskudd til setring og satser for tilskudd til klimarådgiving. Årlige jordbruksavtaler kan gi noen endrede forutsetninger i forhold til fylkets vedtatte regionale miljøprogram.

2.3 Nasjonalt miljøprogram

[Nasjonalt miljøprogram](#) formidler nasjonale mål og internasjonale forpliktelser på miljøområdet i jordbruket og gir føringer for miljøarbeidet i jordbruket på nasjonalt nivå. De nasjonale miljømålene bygger på internasjonale forpliktelser, og Nasjonalt miljøprogram viser blant annet til FNs bærekraftsmål.

Nasjonalt miljøprogram gir rammer og føringer for rulleringen av de regionale miljøprogrammene. De regionale miljøprogrammene skal gi en prioritering av innsatsen mot miljøutfordringene i fylket, og skal bidra til gjennomføring av miljøtiltak i jordbruket som er tilpasset regionale ulikheter i driftsforhold og miljøutfordringer.

2.4 Regionale planer

2.4.1 Regional plan for klima, energi og miljø

Regional plan for klima, energi og miljø synliggjør et behov for å ha et jordbruk som er klimavennlig og tilpasser seg et klima i endring. Planen er ikke vedtatt våren 2023, men er under arbeid.

2.4.2 Regional plan for samfunnstryggleik

Regional plan for samfunnstryggleik viser til at det må legges til rette for et levedyktig, stabilt og bærekraftig landbruk (skog- og jordbruk) i hele Innlandet der vi bidrar for å nå målet om å øke selvforsyningsgraden i Norge og videre ta vare på matjorda og tilpasse matproduksjonen til et klima i endring. Planen er ikke vedtatt våren 2023, men er under arbeid.

2.4.3 Tiltaksplan for jordbruket i Innlandet 2022-2024

[Tiltaksplan for jordbruket](#) i Innlandet gir en bakgrunnsbeskrivelse for utfordringer i jordbruket i Innlandet. I faggrunnlaget for tiltaksplanen inngår klimatilpasning og bærekraft. Tiltaksplanen for jordbruket er en del av kunnskapsgrunnlaget og grunnlagsmaterialet for både Regional plan for klima, energi og miljø og Regional plan for samfunnstryggleik.

Tiltaksplan for jordbruket i Innlandet nevner tiltakene i RMP som viktig for å ivareta biologisk mangfold og vannmiljø i jordbrukets kulturlandskap.

Bilde 1: Kornåker i Stange. Foto: Thomas Erik Smeby

2.5 Nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd i jordbruket

[Den nasjonale Instruksen for regionale miljøtilskudd i jordbruket](#) utarbeidet av Landbruksdirektoratet anmoder at Statsforvalteren utarbeider regionalt miljøprogram for 2023-2026 innen det regionale partnerskapet og i samråd med fylkesorganisasjonene fylkeslaga av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Den nasjonale instruksen beskriver aktuelle tiltak som kan bidra til å følge opp nasjonale miljømål beskrevet i Nasjonalt miljøprogram. Nasjonal instruks gir sentrale vilkår og formålsbestemmelser for de enkelte tiltakene. Ut ifra sin prioritering kan fylket velge tiltak fra menyen i den nasjonale instruksen, og fastsette forskrift om regionale miljøtilskudd i jordbruket basert på forskriftsmalen i instruksen. Noen tiltak er obligatoriske i henhold til jordbruksavtalen.

Det legges opp til at en del av tiltakene kan tilpasses regionalt i de tilfeller hvor det er nødvendig for å sikre god målretting av tilskuddene, men instruksen gir samtidig klare føringer på hva slike regionale tilpasninger skal gå ut på. Formålene og de fleste vilkår for hvert enkelt tiltak er gitt i instruksen. Det er åpnet for at noe kan eller skal bestemmes lokalt:

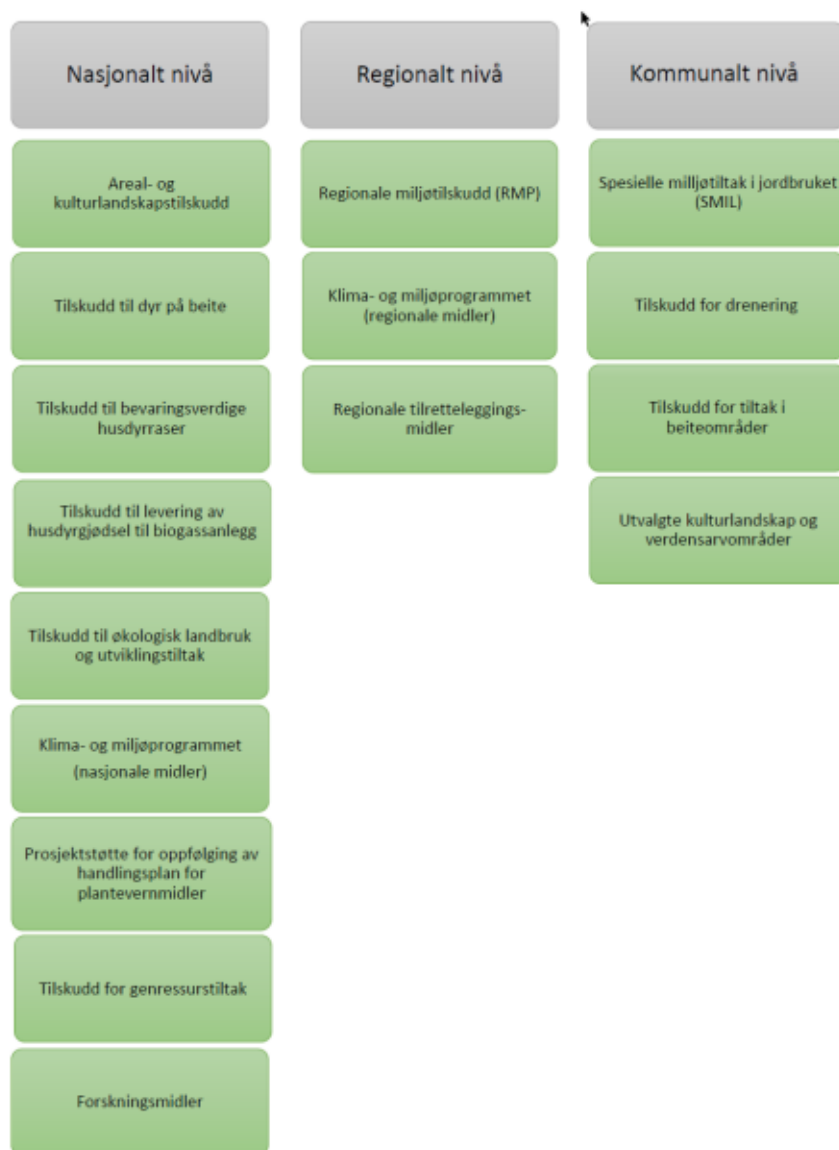
- Tiltak og tiltaksklasser (velges ut fra forskriftsmalen)
- Områder eller arealer gitte tiltak kan bli utført på
- Nærmere bestemmelser om for eksempel varighet og tidspunkt for beiting, nedre eller øvre grense for antall dekar eller meter.
- Hvilke tiltak som kan kombineres

Instruksen inneholder 41 ulike tiltak som kan benyttes.

2.6 Økonomiske rammer og virkemidler

Flere tilskuddsordninger støtter opp om arbeidet med miljøutfordringer i jordbrukssektoren som forvaltes på ulike nivå. Figuren under er hentet fra nasjonalt miljøprogram, og er en skjematisk oversikt over tilskuddsordninger som er relevante for miljøarbeidet i jordbrukssektoren.

Skjematisk oversikt over økonomiske virkemidler i Nasjonalt miljøprogram

Bilde 1: Figuren viser skjematisk oversikt over de økonomiske virkemidlene med miljøformål i jordbruket og hvor de administreres (på nasjonalt, regionalt eller kommunalt nivå). Figuren er hentet fra nasjonalt miljøprogram 2023-2026

2.7 Juridiske rammer og virkemidler

Jordbrukets sektoransvar for miljø skal også ivaretas med juridiske virkemidler. En rekke lover og forskrifter gir føringer og krav som skal sikre miljøet. Nedenfor er det listet opp lover og forskrifter som er relevant for jordbrukets sektoransvar for miljø:

- Jordloven
- Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket
- Forskrift om plantevernmidler
- Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav
- Forskrift om gjødslingsplanlegging
- Forskrift om nydyrking
- Bestemmelse om planering i Forurensningsloven
- Naturmangfoldloven
- Kulturminneloven
- Friluftsløven
- Vannforskriften
- Regionale miljøkrav (kan fastsettes, delegering jf. jordlova § 11 til Statsforvalteren)

Det juridiske rammeverket er nærmere beskrevet i Nasjonalt miljøprogram.

3 Status – utfordringer og muligheter

Matvareforsyning er definert som en kritisk samfunnsfunksjon. Det er viktig å opprettholde tilfredsstillende nasjonal matvareproduksjon ut fra et beredskapsperspektiv. Det er derfor nødvendig at produksjonsarealene blir ivaretatt og forvaltet på en bærekraftig måte. Det må legges til rette for et levedyktig, stabilt og bærekraftig landbruk som hensyntar miljø, klima og klimaendringer.

Innlandet omfatter et variert landskap med et variert landbruk. Innlandet kan deles i dal- og fjellbygder og flatbygder, basert på hovedtrekk i landskapsform og landbruksdrift. Dal- og fjellbygdene har mye grovfôrproduksjon, utmarksbeite og setring. Flatbygdene har mye korn-, potet- og grønnsakproduksjon. Ulikhetene i landskap og jordbruksdrift gir ulike miljøutfordringer i dal- og fjellbygder og flatbygdene.

Miljøutfordringene er nærmere beskrevet i avsnittene nedenfor.

Bilde 2: Bildet viser brattlendt jordbrukslandskap i Vestre Gausdal.
Foto: Stig Horsberg

Bilde 3: Bildet viser flatt jordbrukslandskap ved Mjøsa

Tabellen nedenfor gir et overblikk over hovedutfordringene knyttet til jordbruk og miljø, fordelt på miljøtema og region.

Tabell 3: Tabellen viser en oversikt over hovedutfordringene knyttet til jordbruk og miljø, fordelt på miljøtema og region (dal- og fjellbygder og flatbygder).

Miljøtema	Miljøutfordringer i regionene	
	Dal- og fjellbygder	Flatbygder
Kulturlandskap	Gjengroing av beitemark, marginalt/bratt areal som går ut av bruk	Beiteareal ute av bruk pga. lite beitedyr, reduksjon av kantsoner, restarealer, våtmark etc.
Biologisk mangfold	Gjengroing av gammel beite- og slåttemark med sårbare og truede naturtyper og biotoper for mange arter	Redusert beitebruk, færre naturlige leveområder og reduksjon av sårbare og truede planter og insekt- og fuglebestander
Kulturminner og kulturmiljøer	Gjengroing av kulturmiljøer, forfall av bygninger og andre kulturminner som er ute av bruk, fjerning av kulturminner	Oppdyrking, redusert beitebruk og seterbruk, forfall av bygninger og andre kulturminner som er ute av bruk, fjerning eller ødeleggelse av kulturminner
Friluftsliv	Gjengroing i seter-/utmarksbeiteområdene	Barrierevirkning av dyrka mark, gjengroing pga. redusert beitebruk
Avrenning til vann	Stor husdyrtetthet i enkelte områder, ugunstig bruk og lagring av husdyrgjødsel	Ugunstig bruk og lagring av husdyrgjødsel, erosjon, jordarbeiding om høsten
Klima - Utslipp til luft	Stor husdyrtetthet i enkelte områder, spredning av husdyrgjødsel	Spredning av husdyrgjødsel, jordpakking
Jord og jordforbedring	Liten andel åkerareal	Stor andel åpenåkerdrift med tap av jord og karbon
Plantevern	Bruk av plantevernmidler i potetdyrking	Bruk av plantevernmidler
Miljøavtale og klimarådgiving	Behov for redusert klimaavtrykk og klimatilpasning av drifta.	Behov for redusert klimaavtrykk og klimatilpasning av drifta.

3.1 utfordringer for kulturlandskapet

Kulturlandskapet blir til ved at det brukes av folk og fe og endres også med type og grad av bruk. Samfunnsmessige endringer påvirker bruken sammen med blant annet landbruks- og rovviltpolitikken. F.eks. har rovviltsituasjonen bidratt til redusert beiting i utmark, spesielt i rovdyprioriterte områder. Samfunnsmessige påvirkninger på jordbruket er for øvrig nærmere beskrevet i tiltaksplan for jordbruket i Innlandet.

Dal- og fjellbygdene er preget av at en stor andel dyrka mark ligger som små teiger med dårlig arrondering, er brattlendt eller ligger i seterområder og andre høgereliggende strøk. I tillegg er kjøreavstandene store og øker med en stigende andel leiejord. En del av disse arealene blir brukt mer ekstensivt enn tidligere og er utsatt for gjengroing/forfall. Det kan over tid gi store endringer i landskapsbildet siden dette til dels er arealer som er sterkt eksponerte og sentrale i mange verdifulle kulturlandskap.

I dal- og fjellbygdene er også beitebruken i både innmark og utmark omfattende og setter preg på landskapet, ikke minst i seterområdene. Antall dyr på beite holder seg på et relativt høgt nivå, men likevel ser vi en økende gjengroing i utmarka og stedvis også på innmarksbeiter. Dette henger nok delvis sammen med at beitedyra slippes seinere, men også med at det åpne beitelandskapet er en effekt av svært stort forbruk av ved og virke i tidligere tider. I tillegg kommer effekter av varmere klima med bedre frøspredning og lengre vekstsesong.

I de lavereliggende delene av fylket har oppdyrking og arronderingstiltak ført til at de mest typiske åpenåkerområdene har mistet mye av kantsoner, restarealer, bekker og dammer og annen «blågrønn» naturlig struktur. Her er det dessuten relativt lite beitedyr og dermed mye mindre areal med innmarksbeite i aktiv bruk. Effekten av disse forholdene er et kulturlandskap med mindre variasjon og det er vanskeligere å oppfatte strukturer og sammenhenger i landskapet.

Tiltak som fremmer verdifulle kulturlandskap og bruk av marginale arealer er viktig i Innlandet.

3.2 utfordringer for biologisk mangfold

En stor andel av det biologiske mangfoldet er knyttet til jordbrukslandskapet. Det gjelder også mange truede og sårbare arter av bl.a. insekter, karplanter og fugler. Mye av dette mangfoldet har utviklet seg ved tilpasning til tidligere tiders variasjon i driftsformer og arealbruk i jordbruket. En mer ensartet og rasjonell produksjonsmåte i jordbruket har på den ene siden ført til mer intensiv arealbruk i deler av kulturlandskapet og på den annen side til gjengroing og forfall på arealer som ikke er i aktiv hevd.

Tap av biologisk mangfold er delvis forårsaket av færre naturlige leveområder (vegetasjonsbelter, åkerholmer, dammer, bekkeløp etc.), spesielt i typiske åpenåkerområder. Samtidig forsvinner biologisk mangfold der arealer og kantsoner som tidligere er brukt ekstensivt som slåtte- og beitemark, har gått ut av bruk eller er gjødslet opp eller dyrket. Det er fortsatt svært store arealer med ekstensiv beitemark i aktiv bruk både i utmark og innmark, men likevel foregår det en omfattende gjengroing som fører til at forekomsten av arter knyttet til lysåpen og kortvokst vegetasjon er sterkt redusert. Det gjelder blant annet pollinerende insekter. Denne typen vegetasjon faller i stor grad også innenfor den truede naturtypen «semi-naturlig eng».

Tiltak som ivaretar og utvikler biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap bør vektlegges i Innlandet.

3.3 utfordringer for kulturminner og kulturmiljø

Mange kulturminner og kulturmiljøer ligger i sentrale jordbrukslandskap der de kan være utsatt for tiltak som skjemmer eller ødelegger dem. Mange kulturminner er dessuten lite synlige på grunn av gjengroing. I tillegg har de ofte blitt liggende isolert fra allmenn ferdsel, spesielt i de mest intensivt drevne jordbruksområdene. I dal- og fjellbygdene ligger mange kulturminner på innmarksbeiter og andre arealer som grenser inntil dyrka mark, og er gjerne mer synlige og i mindre grad utsatt for skadelige inngrep. Mange kulturminner vil uansett være utsatt for forfall på grunn av manglende vedlikehold og skjøtsel siden de ofte har liten nytteverdi.

Verneverdige bygninger og bygningsmiljøer er en viktig kategori kulturminner/kulturmiljøer som både er lett synlige og er en hovedkarakter ved kulturlandskapet. Samtidig er bygninger ressurskrevende å holde vedlike, og spesielt bygninger som ikke har noen nyttefunksjon og/eller ligger utenfor gardstun er utsatt for forfall. Spesielt bør bygninger som er sjeldne, representative eller særpregede og helhetlige eldre bygningsmiljøer bevares. Det er også viktig å bevare variasjonen i typer av bygninger og hvordan de er plassert i landskapet og forteller om tidligere tiders bruk av området.

Seterdriften er en sentral del av jordbrukets kulturarv, og Innlandet har hovedparten av seterdriften nasjonalt og et spesielt ansvar for å ivareta den. Flere steder i Innlandet har

også dyrkningsfelt i fjellet hatt, og har fortsatt betydning som utvidet arealgrunnlag. Seterdriften er i stadig tilbakegang, noe som henger sammen med strukturendring i mjølkeproduksjonen. Ombygging fra båsfjøs til mjølkerobot på mange bruk fører også til at flere har sluttet å setre. Ekstra kostnader og tidsbruk gjør det også krevende å opprettholde den tradisjonelle seterbruken med mjølkeproduksjon.

Tiltak for å ivareta verdifulle bygningsmiljøer og kulturminner/-miljøer er viktige for kulturlandskapet i Innlandet.

3.4 Utfordringer for tilgjengelighet for friluftsliv

Kulturlandskapet har store opplevelseskvaliteter og er det landskapet som ligger nærmest de fleste steder med stor befolkningskonsentrasjon. Dessuten er mange seterområder viktige for friluftsliv og turisme i fjellregionen. De sentrale jordbruksområdene kan ofte være lite tilgjengelige for ferdsel til fots på grunn av sterk grad av oppdyrking og fjerning av gamle ferdselsveger og stier. Jordbruksarealene ligger gjerne som en sone mellom tettsteder og utmarka og utgjør en barriere mer enn en forbindelse dersom en ikke ønsker å gå langs bilveger. I seterområder og beitepregede deler av fjellet skjer det en gjengroing med einer og lauvkratt som ofte gjør det vanskelig å bevege seg utenom faste stier. I tillegg fører gjengroing av lauvskog til at utsikt og opplevelse av landskapet forringes. Det er viktig med tiltak som fremmer fortsatt beitebruk og eventuelt rydding eller tynning av kratt og skog på utvalgte steder.

Det er viktig å opprettholde ferdselsårer for gang- og sykkeltrafikk og eventuelt etablere nye forbindelser der de har forsvunnet. God dialog mellom ulike interesser er en forutsetning for å få til gode løsninger for ferdsel gjennom jordbruks- og kulturlandskapet samtidig som hensynet til jordbruk og beitebruk blir ivaretatt.

Tiltak som gir god tilgjengelighet for friluftsliv er viktig i Innlandet og kan også være aktuelt innenfor jordbruket.

3.5 Utfordringer med avrenning til vann

Gjennom EUs Vanndirektiv og vannforskriften er Norge forpliktet til å oppnå god kjemisk og økologisk tilstand i vann, innsjøer, vassdrag og kyst innen 2027. Regionale vannforvaltningsplaner skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i vannregionen. Den regionale vannforvaltningsplanen fastsetter miljømål for alt vann.

Vannforvaltningsplan for Innlandet og Viken vannregion gjelder for planperiode 2022-2027. I denne planen legges det opp til forurensningsbegrensende tiltak fra en rekke sektorer, hvor avløpssektoren og jordbrukssektoren er blant de viktigste. Innen avløpssektoren må det gjøres store investeringer i nye rensetiltak og det stilles også krav til økt satsing på tiltak i jordbruket for å redusere belastningen.

Vannforvaltningen skal være nedbørfeltorientert på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Det aller meste av arealet i Innlandet tilhører Vannregion Innlandet og Vestviken og har avrenning til Oslofjorden. Spesielt vannområdene Glomma og Mjøsa, samt vannforekomster i deler av vannområde Randsfjorden, preges av utstrakt jordbruksvirksomhet, og avrenning fra jordbruket er en stor kilde til forurensning.

Tap av næringsstoffer fra jordbruket til vann skjer hovedsakelig gjennom erosjon og avrenning av nitrogen og fosfor fra jord. Fra jordbruk er det alltid en risiko for uønsket tap av næringsstoffer til vann. Tap av spesielt fosfor, kan føre til algeoppblomstring (eutrofiering) i ferskvann, mens avrenning av nitrogen vil ha størst konsekvenser når det kommer ut i havområdene. Det er imidlertid også flere vannforekomster i ferskvann i innlandet hvor høyt nitrogeninnhold skaper dårlig miljøtilstand. Tap av nitrogen og fosfor skjer gjerne i form av utvasking i perioder med mye nedbør eller i forbindelse med snøsmelting om våren da en ofte kan få omfattende overflateavrenning. Bratt terreng samt milde og nedbørrike vintre øker risikoen. Jordas fosforstatus har stor betydning for risikoen for fosfortap. Enkelte jordarter, slik som sandjord, er mer utsatt for utvasking av både nitrogen og fosfor. Områder med intensiv grønnsaksproduksjon og stor husdyrproduksjon har normalt den største avrenningen av næringssalter til vassdrag.

Vannforekomster i en del områder med mye dyrket mark, har problemer med eutrofi i slik grad at miljømålene ikke nås. Det er derfor et betydelig behov for å sette inn tiltak som begrenser næringssalttilførselen til vassdrag i disse områdene. I tillegg er det store utfordringer knyttet til næringssaltbelastning i Oslofjorden, der næringssalttilførsel fra vassdrag i Innlandet bidrar til problemene. For å avhjelpe dette er det iverksatt arbeid med en egen tiltaksplan for Oslofjorden.

Midler til å redusere vannforurensningen fra jordbruket gis hovedsakelig gjennom regionalt miljøprogram. Avrenningstiltak har vært en del av regionalt miljøprogram i vårt fylke i flere programperioder. Fra og med 2022 er rammen styrket med kr 18,5 millioner øremerket tiltak rettet mot Oslofjorden. Tiltaket ingen jordarbeiding om høsten er det største og viktigste tiltaket. Tiltaket har over tid hatt en synkende oppslutning med unntak av en viss økning de siste årene.

Kart med beregnet erosjonsrisiko som flateerosjon og/eller drågerosjon er for de fleste områder angitt i NIBIOs kartløsning, [Kilden](#). Beregningsmodellen for erosjonsrisiko er endret i forhold til den som lå til grunn i forrige programperiode. Innlandet har etter den nye PESERA-modellen betydelig mindre areal som er klassifisert med middels eller høy erosjonsrisiko enn modellen som lå til grunn for forrige program.

Andre tiltak som påvirker vannkvalitet kan finansieres over ordningen med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). Dette gjelder etablering av hydrotekniske tiltak, permanente kantsoner og fangdammer.

De økonomiske støtteordningene til vannmiljøtiltak er viktige virkemidler for å begrense næringssaltbelastningen fra jordbruk, men erfaringen har vært at det ikke er tilstrekkelig for å nå målet om god miljøtilstand i vassdragene, hverken lokalt i jordbruksområdene eller i Oslofjorden. Statsforvalteren er pålagt å vurdere behov for regionale miljøkrav for jordarbeidingsrutiner i fylket. Videre har kommunene mulighet for å fastsette forskrifter lokalt etter gjødselvereforskriften.

3.6 Utfordringer med utslipp av klimagasser til luft og klimatilpasningstiltak

Norges målsetning under Parisavtalen er 50 til 55 prosent lavere utslipp i 2030 sammenlignet med 1990. Utslippsmålet er nedfelt i norsk lov gjennom lov om klimamål (klimaloven). Forventningene til jordbruket er konkretisert gjennom en [intensjonsavtale](#) mellom jordbruksnæringa, representert ved Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag og staten. Avtalen setter mål om et samlet kutt i utslipp og økning i opptak på totalt 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter over perioden 2021–2030, sammenlignet med en referansebane for utslipp i perioden. I [Meld. St. 13 \(2020-2021\) Klimaplan for 2021–2030](#), heter det at Klimaavtalen skal ligge til grunn for klimaarbeidet i jordbruket. Som en oppfølging av klimaavtalen ble det laget en felles plan fra en samlet jordbruksnæring, [Landbrukets klimaplan](#), som legger grunnlaget for hvordan næringa skal jobbe for å innfri klimaavtalen.

Jordbruksdrift er opphav til direkte utslipp av klimagassene karbondioksid (CO₂), metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Det er ofte naturlige prosesser som gir klimagassutslipp fra jordbruket. Utslipp av CO₂ er gjerne forbundet med utslipp ved bruk av fossile energikilder. Store deler av utslippet fra jordbruket påvirkes av faktorer som temperatur, nedbør og jordstruktur, det vil si faktorer som er i stadig endring. Jorda er også et karbonlager. Hvordan jorda brukes, vil virke inn på evnen til å lagre CO₂ samt mengden utslipp av klimagasser og tap av næringsstoffer.

Metanutslipp fra jordbruket er hovedsakelig knyttet til husdyr, gjennom fordøyelsesprosessen og gjennom lagring av gjødsel. Lystgassutslipp kommer hovedsakelig fra spredning av handels- og husdyrgjødsel, men også fra blant annet lagring av husdyrgjødsel, nedbrytningsprosesser i jorda og nedfall av ammoniakk (gir indirekte lystgassutslipp). Jordpakking vil bidra til å øke utslipp av lystgass på grunn av redusert oksygentilgang ved nedbrytning av organisk materiale i jorda. Husdyrgjødsel står for hoveddelen av utslippene av ammoniakk i jordbruket. Riktig lagring og bruk av husdyrgjødsel er viktig for å redusere utslipp av klimagasser til luft, men er også viktig for å redusere avrenning av næringsstoffer til vassdrag.

Klimaendringer med fare for hyppigere perioder med mye nedbør og flom, kan føre til økt risiko for avrenning fra jordbruksarealer. Det er viktig å videreføre og innføre tiltak som gjør jordbruksarealer i nærheten av vannforekomster mer motstandsdyktige mot erosjon på grunn av overflatevann.

Jordbruket bør ha fokus på nye løsninger for å møte klimautfordringene. Biokull er et mulig framtidig tiltak for å blant annet å redusere klimagassutslipp fra jordbruket i tillegg til å være et jordforbedrende tiltak. Det er vist at biokull blant annet kan øke

kapasiteten til karbonlagring i jorda, øke næringsinnholdet i jorda og redusere avrenning av næringsstoffer. Biokull har derfor potensiale til å bli et viktig klimatiltak i landbruket, samtidig som tiltaket kan virke positivt inn på andre aspekter ved jordbruksdrift.

Det vil på mange områder være sammenfall mellom god agronomi, god bedriftsøkonomi og redusert miljøbelastning. Det gir grunn til å tro at man kan redusere klimagassutslippene fra jordbruket ved å satse på gode agronomiske løsninger. Klimakalkulatoren gir bonden oversikt over utslipp og hvilke muligheter som finnes, både for å redusere utslipp og binde karbon på gårdsnivå.

Tiltak som reduserer utslipp til luft er viktig i Innlandet. Videre er tiltak som forbedrer jordhelse tiltak som kan bedre opptak av karbon i jord og redusere utslipp til luft. Det er også behov for direkte rådgiving på gårdsnivå for å se på muligheter for å redusere utslipp og tilpasse drifta til endret klima.

3.7 Utfordringer ved bruk av plantevernmidler

Det er et mål at kjemiske plantevernmidler i størst mulig grad skal forsvinne fra det biologiske systemet når de har hatt sin tilsiktede virkning på skadegjørere. De skal dermed ikke finnes igjen i mengder av betydning i jord, grunnvann eller overflatevann. Overvåking av spesielt utsatte vannressurser i Norge gjennom JOVA-programmet viser imidlertid noen funn av plantevernmiddelrester. Plantevernmidler blir transportert og vasket ut gjennom alle typer jord, men de lette jordartene med lite moldinnhold er betydelig mer utsatt. Dette er fordi plantevernmidlene sin binding til jordpartikler øker med minkende partikkelstørrelse. Således er det størst lekkasje fra sand (områder som domineres av elveavsetninger) og minst fra leire. Ved nedbør kort tid etter sprøyting er risikoen for tap stor. I områdene Glåmdalen, Toten og Hedmarken er det stor produksjon av potet og grønnsaker, og følgelig er det stort forbruk av plantevernmidler i disse områdene. I Glåmdalen er det i tillegg jordarter som har størst risiko for utlekking av plantevernmidler. Risikoen for plantevernmidler på avveie er derfor større i disse områdene.

Tiltak med bruk av alternative plantevernmetoder kan bidra til redusert bruk av plantevernmidler.

3.8 Utfordringer med jord og jordhelse

Utredningen i Nasjonalt program for jordhelse fra 2020 anslår at det i Norge i gjennomsnitt er tapt ca. 85 kg karbon per dekar per år de siste 70 årene. I tillegg til å svekke matjordas produksjonsevne, fører svekket jordkvalitet/jordhelse til økt avrenning av næringsstoffer, tap av biologisk mangfold og til CO₂-utslipp. Tap av organisk materiale har negativ effekt på matjordas evne til å holde på vann og næringsstoffer. Jordpakking som resultat av tyngre maskiner har også en negativ effekt på jordas dreneringsevne og gassutveksling og reduserer derfor produksjonspotensialet. I Jordbruksavtalen 2021 ble det bestemt at jord og jordhelse skal inn som eget miljøtema i nasjonalt miljøprogram.

Tiltak som reduserer videre tap, bygger opp moldinnhold og gir økt mangfold i jordbiologien forventes å ha en positiv effekt på jordas motstandsdyktighet mot kraftig nedbør og tørke og jordas evne til å lagre karbon. Tiltakene vil derfor også være effektive mot avrenning av næringsstoffer til vassdrag og redusere utslipp av klimagasser i form av lystgass. Innlandet har en stor andel engarealer som bidrar til karbonoppbygging, men også en relativt stor andel åpenåkerareal hvor det må påregnes at det skjer karbontap.

Tiltak som øker karboninnholdet i jorda kan bidra til både jordforbedring og være klima- og miljøtiltak.

4 Virkemidler og tiltak i RMP

Ramme for fylkets årlige RMP-tildeling gis i jordbruksoppgjøret. En [fordelingsnøkkel for regionale miljøtilskudd](#) angir hvor stor andel av den årlige nasjonale rammen hvert fylke skal få. Fordelingsnøkkelen legger til grunn kriterier med vektfactorer der opplysninger som gjelder miljøgoder og utslipp legges til grunn. Tall og opplysninger legges inn for hvert fylke.

Ut fra tildelt ramme, føringer og søknadsomfang fastsetter Statsforvalteren årlig satsene for de ulike RMP-tiltakene, i samråd med fylkeslagene av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

I programperioden 2019-2022 har fordeling mellom miljøgodetiltak (kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturmiljø) og utslippstiltak vært jevn med unntak av 2022 da jordbruksavtalen ga øremerkede midler til utslippstiltak på grunn av Oslofjordavtalen (se tabell 2). Videre kan også nye føringer i jordbruksavtale og mulige regionale forskrifter om miljøkrav påvirke prioritering mellom tiltak med hensyn på midler og satser.

Tabell 4: Tabellen viser årlig tildelt økonomisk ramme for RMP i Innlandet, antall søkere per år og bruk av midler per miljøtema i perioden 2019-2021 (forrige programperiode). Bruk av midler er oppgitt i millioner kroner.

	2019	2020	2021	2022
Tildeling årlig RMP Innlandet	119,3	124,5	138,5	170,6
Antall søknader	4616	4542	4522	4620
Kulturlandskap	23,8	24,1	24,8	24,7
Biologisk mangfold	3,7	6,9	8,4	10,3
Kulturminner og kulturmiljøer	32,8	31,1	34,6	45,7
Avrenning til vann	30,6	29,7	29,1	36,9
Utslipp til luft	26,9	32,0	38,2	46,5
Plantevern	0,9	1,3	0,9	1,1
Miljøavtale	0,03	0,03	0,03	0,03
Klimarådgiving	-	-	0,2	0,7

I programperioden har jordbruksavtalen gitt noen spesielle føringer om prioritering av vannmiljøtiltak, drift av seter, der den siste jordbruksavtalen satte minstesatser for drift av seter. I jordbruksavtalene er det stilt krav om innføring av tilskudd til soner for pollinerende soner fra søknadsomgangen 2020 og klimarådgiving fra om med 2021. For søknadsomgangen 2022 ble det i jordbruksavtalen fastsatt satser for klimarådgiving. I 2022 ble det øremerket midler til fylker som har avrenning til Oslofjorden for å øke innsats på RMP-tiltak som reduserer avrenning. Innlandet fikk tildelt 18,5 mill. kroner som var øremerket slike tiltak.

4.1 Valg av tilskuddsordninger RMP

Tiltakene som er valgt for regionalt miljøprogram skal svare på de beskrevne miljøutfordringene i Innlandet. Hvilke tiltak som er valgt i programmet er bestemt etter en prosess med innspillsrunder og arbeid i styrings- og arbeidsgruppe der fylkeslagene av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Statsforvalteren, Fylkeskommunen og kommuner har vært deltakere. Tiltakene er valgt ut ifra nasjonal instruks. Innlandet har valgt ut 24 av totalt 41 mulige tiltak, som skal inngå i regionalt miljøprogram. Det er valgt tiltak fra alle miljøtemaene i instruksene, unntatt miljøtema friluftsliv. Det er endel tiltak som kan ha effekter på andre miljøtema enn det som er tilordnet i programmet.

Valg av tiltak må hensynta de føringer som er gitt i instruksene. Erfaringsmessig kan jordbruksavtalen også gi nye føringer for RMP og valg av tiltak i løpet av programperioden. Bestemmelser om tiltak som skal gjelde for regionalt miljøprogram for Innlandet fastsettes i forskrift om regionale miljøtilskudd i jordbruket, Innlandet. De tiltakene som instruksene angir som obligatoriske er: *drift av bratt areal, drift av beitelag, soner for pollinerende insekter, drift av seter, ingen jordarbeiding om høsten, nedlegging eller nedfelling av husdyrgjødsel og klimarådgiving.*

Det har vært et mål å forenkle ordningen så langt det lar seg gjøre, samtidig som forutsigbarhet for søkerne også er vektlagt.

4.1.1 Nye tiltak

Tiltak som er nye i forhold til forrige miljøprogram er: Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl, direktesådd høstkorn og høstoljevekster og spredning av biokull.

4.1.2 Tiltak som tas ut

I rulleringsprosessen er det valgt vekk noen tiltak som var med i foregående programperioder. Dette gjelder tiltakene som gjelder skjøtsel av fredete kulturminner. Tiltak som ivaretar friluftsliv, var ikke valgt i forrige periode og er heller ikke valgt som tiltak i gjeldende miljøprogram. Det vurderes at støtte til slike skjøtselstiltak best ivaretas

gjennom SMIL-tilskudd som forvaltes av kommunene. Videre er tiltaket Miljøavtale tatt ut midlertidig, men det er åpnet for at dette tiltaket kan tas inn igjen i løpet av programperioden.

Formålsbestemmelsen under hvert tiltak er hentet direkte fra den nasjonale instruksjonen, og er framhevet i kursiv.

4.2 Kulturlandskap og biologisk mangfold

4.2.1 Miljøtema kulturlandskap

Formålet med tiltakene under kulturlandskap er å ivareta jordbrukets kulturlandskap utover det en oppnår gjennom de nasjonale ordningene.

Tilskuddene bidrar til dels også til å opprettholde biologiske og kulturhistoriske verdier i jordbrukslandskapet.

Tilskudd til drift av bratt areal

Formålet med tilskuddet er å stimulere til drift av bratte arealer for å holde arealene i hevd og ivareta et åpent kulturlandskap.

Bratte arealer utgjør sentrale og eksponerte deler av kulturlandskapet i store deler av Innlandet, og drøyt seks prosent av jordbruksarealet har ei helling på 1:5 eller mer (rundt 123 000 daa). Arealet med bratt dyrka mark i drift har holdt seg ganske stabilt i mange år. Samtidig er disse arealene oftere delt opp i mindre teiger og mer tungdrevne og dermed utsatt for redusert drift eller for å gå ut av bruk. Tilskuddet skal bidra til å kompensere for ulemper og ekstra kostnader slik at den bratte dyrka marka holdes i hevd gjennom ordinær jordbruksdrift, som slått, beite eller høsting av korn eller andre vekster. Arealer som høstes kun ved beiting, må i tillegg holdes i aktiv hevd med beitepussing eller annen skjøtsel når det er behov for det. Tilskuddet gis til dyrka mark med hellingsgrad på 1:5 eller brattere.

Tilskudd til drift av beitelag

Formålet med tilskuddet er å stimulere til samarbeid om beiting med sikte på god utnyttelse av beiteressurser i utmark og effektivt tilsyn med minst mulig tap av dyr.

Utmarksbeitene er en sentral ressurs for jordbruket i Innlandet og beitebruken bidrar til å opprettholde et åpent og tilgjengelig landskap der det også finnes viktige kulturmiljøer og stort biologisk mangfold. Samtidig er bruk av utmarksbeitene arbeidskrevende og tidsbruk på blant annet tilsyn og sanking **er** viktig å rasjonalisere. Innlandet har en sterk grad av organisering og samarbeid om utmarksbeiting som det er viktig å støtte opp om og styrke gjennom tilskudd til beitelaga, ikke bare gjennom individuelle beitetilskudd. Organisert beitebruk er også viktig for å begrense rovviltskader. De fleste småfe som slippes på utmarksbeite inngår i organiserte beitelag, ca. 320 000 i denne RMP-perioden,

og slik har det vært i mange år. Antall storfe og hest som er med i organisert beitebruk har økt over tid, og fra 2019 til 2021 gikk antallet opp fra ca. 32 000 til ca. 37 000 dyr.

Tilskuddet gis for dyr som blir sluppet på utmarksbeite.

Bilde 4: Bildet viser sau sluppet på utmarksbeite i Ringsaker. Foto: Silje Bøe

Tilskudd til beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark

Formålet med tilskuddet er å stimulere til beiting av verdifulle jordbruksarealer for å holde arealene i hevd, samt bevare et jordbrukspreget og åpent landskap.

Innmarksbeitene er en svært viktig og karakteristisk del av de fleste jordbrukslandskapene som har status som spesielt verdifulle i Innlandet. Det totale arealet med innmarksbeite i disse områdene er om lag 30 000 daa. Det er viktig at arealene ikke gror igjen, både av hensyn til visuell opplevelse, og for å holde kulturminner synlige og bidra til naturmangfoldet. Beitearealene er verdifulle som en del av driftsgrunnlaget, men også mer utsatt enn den dyrka marka for å gå ut av bruk ved endringer i eller opphør av drift. Tilskuddet bidrar til å styrke husdyrholdet og opprettholde bruk av innmarksbeite i de mest verdifulle jordbrukslandskapene.

Tilskuddet gis til innmarksbeiter innenfor verdifulle kulturlandskap.

4.2.2 Miljøtema biologisk mangfold

Formålet med tiltakene under biologisk mangfold er å ivareta utvalgte og trua naturtyper og biologisk verdifulle arealer i jordbruket. Det er også et mål å tilrettelegge for fugler som er avhengige av hekking og beiting i tilknytning til jordbruksarealer.

Tilskuddene kan også virke positivt på landskapsopplevelse og for kulturminner og rester av tradisjonelle driftsformer.

Tilskudd til slått av slåttemyr eller slåttemark

Formålet med tilskuddet er å stimulere til slått av de utvalgte naturtypene slåttemyr eller slåttemark for å ivareta eller forbedre naturtypen.

Dette er naturtyper som er skapt av tidligere tiders jordbruk, men finnes nå bare som små rester som ikke kan opprettholdes uten spesielle virkemidler. Arealet som det søkes RMP-tilskudd for utgjør i størrelsesorden 100-200 daa, og det gis i tillegg tilskudd fra Miljødirektoratet til en del arealer som faller utenfor RMP-ordningen.

Slåttemark og slåttemyr er blant de mest artsrike naturtypene vi har, og det biologiske mangfoldet på disse arealene krever aktiv skjøtsel og en ekstensiv driftsmåte uten gjødsling, kultivering eller liknende tiltak. Det innebærer også at disse arealene har begrenset produksjonsverdi i jordbruket. Tilskuddet skal bidra til at arealene likevel drives, men på en måte som ivaretar slike hensyn. Tilskuddet gis til arealer som er registrert i den statlige databasen for naturkartlegging (Naturbase) som slåttemark eller slåttemyr og skjøttes aktivt slik at artsmangfoldet bevares.

Bilde 5: Bildet viser blomstrende slåttemark. Foto: Stig Horsberg.

Tilskudd til skjøtsel av trua naturtyper

Formålet med tilskuddet er å stimulere til beite eller rydding og slått for å ta vare på trua naturtyper som er kulturbetinget.

Naturbeitemark og andre arealer med kulturbetinget gras- og urterik vegetasjon faller i hovedsak innenfor naturtypen semi-naturlig eng, som i rødlista for truede naturtyper er kategorisert som «sårbar» (VU). Dette er arealer i ekstensiv drift med lite eller ingen gjødsling eller kultiveringstiltak. Slike arealer kan være utsatt for både å gå ut av bruk og endringer i driftsmåte. Tilskuddet skal både stimulere til at arealene fortsatt brukes aktivt og sikre at driften innrettes slik at naturverdiene opprettholdes. Det søkes årlig om RMP-tilskudd for i størrelsesorden 18 000-20 000 daa. Tiltak kan være beite, slått eller fjerning av fremmede skadelige arter ved rydding. Tilskudd gis til arealer som er kartlagt og kategorisert som skjøtelsbetingede naturtyper. Dette finnes tilgjengelig i kartdatabasen til NIBIO, [Kilden](#). Arealene skal skjøttes aktivt slik at arts mangfoldet bevares. Arealer klassifisert som slåttemark/slåtte myr inngår ikke her, men faller innenfor foregående tiltak.

Tilskudd til soner for pollinerende insekter

Formålet med tilskuddet er å bedre livsbetingelsene for ville pollinatorer i jordbrukslandskapet ved å ha et mangfold av vekster som kan øke tilgangen på næring for insektene.

Ville pollinatorer som bier og humler er viktige for sin egen del og ved at de bidrar til bestøvning av nyttevekster og naturlige blomsterplanter. I de intensivt drevne jordbruksområdene er arealene med naturlig, blomstrende vegetasjon sterkt redusert i moderne tid. Tilskuddet vil stimulere til å dyrke pollinerende vekster ved å kompensere for kostnader med frøblandinger og arbeidet med å så til og skjøtte sonene. Tilskudd til dette formålet ble innført i 2019 og har hatt en rask økende oppslutning fra 53 søknader det første året til 245 søknader i 2021. Det ble da gitt tilskudd for 500 km med slike soner. Tilskuddet gis til etablering av pollinatorvennlige soner på jordbruksareal, alene eller i kombinasjon med andre tiltak som for eksempel grasdekte vannveier eller grasdekte soner i åker, med en høyere sats for bruk av stedegne arter med regionalt opphav (regionale frøblandinger).

Tilskudd til tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl

Formålet med tilskuddet er å ivareta fugler som er avhengige av hekking og beiting i tilknytning til jordbruksarealer.

Intensivering av jordbruksdrift, drenering av fuktige arealer og færre kantsoner og restarealer med gode forhold for næringssøk har bidratt til lavere fuglebestander generelt og at enkelte fuglearter knyttet til kulturlandskapet er truet. Gjennom enkle tiltak innenfor vanlig jordbruksproduksjon kan forholdene for fuglelivet forbedres. I seinere år har slike tiltak i Innlandet blitt gjennomført sporadisk og med varierende finansiering, spesielt rettet mot fugleartene vipe og åkerrikse, og det er behov for mer forutsigbare rammer. Tilskuddet er primært rettet mot områder med spesielt potensial for hekking av de truede fugleartene på rødlista, men vil også gjelde tiltak som gjennomføres ad hoc der det oppstår behov i hekkesesongen. Det forventes et ganske begrenset omfang av tiltaket, og tilskuddet forutsetter at søkeren har inngått avtale med Statsforvalteren på forhånd. Tilskuddet skal kompensere for avlingsreduksjon, driftsulemper og/eller ekstra arbeid. Tilskuddet gis for arealer som settes av som hekke- og/eller beiteområde, lokalisering og vern av reir, flytting av fugleunger, utsatt høsting eller utsatt gjødsling.

4.2.3 Miljøtema kulturminner og kulturmiljø

Formålet med tiltak under kulturminner og kulturmiljøer er å bidra til å opprettholde tradisjonelle driftsformer som seterdrift.

Tilskuddene vil også virke positivt på landskapsopplevelse og stedsidentitet.

Bilde 6: Bildet viser kyr på beite i stølslandskap i Vestre Slidre. Foto: Stig Horsberg

Tilskudd til drift av seter

Formålet med tilskuddet er å stimulere til drift av seteranlegg.

Seterdrift med beitedyr bidrar til å holde arealer åpne, er gunstig for biologisk mangfold og er viktig for formidling av tradisjon og kulturarv. Deler av Innlandet, regionene Valdres, Nord-Østerdalen og Midt- og Nord-Gudbrandsdalen, er kjerneområder for aktiv seterdrift i Norge. Samtidig har modernisering og strukturendringer i mjølkeproduksjonen i lang tid gitt en stadig avgang av aktive setrer. Fra 2005 til 2021 gikk antallet ned fra 759 til 439 enkeltsetrer i tradisjonell drift. Andelen mjølkeprodusenter med seterdrift er likevel stabilt eller svakt økende, og omtrent hver tredje mjølkeprodusent i Innlandet har seterdrift, i enkelte kommuner opptil 70-90 prosent. Det er viktig å bidra til at en størst mulig andel av mjølkeprodusentene fortsetter med seterdrift ved å gi et tilskudd som kompenserer for ekstra arbeid og kostnader ved å opprettholde et ekstra produksjonssted for bruk om sommeren. Med «seter» menes et produksjonssted for mjølk som bare er egnet for bruk i sommersesongen og som har fjøs eller mjølkestall. Det må kunne dokumenteres at området der anlegget ligger har en historikk som seterområde, det vil si at dyr har vært flyttet til området i sommersesongen for å utnytte arealene til forproduksjon, beite og mjølkeproduksjon. Tilskuddet gis for seteranlegg i aktiv bruk med mjølkeproduksjon, der hoveddelen av det daglige grovfôrinntaket baseres på utnytting av beiteressursene i seterområdet.

Tilskudd til skjøtsel av kulturhistoriske områder

Formålet med tilskuddet er å stimulere til områdeskjøtsel i form av beiting, slått eller rydding av vegetasjon for å opprettholde viktige kulturhistoriske jordbruksområder.

Seterområdene er en svært viktig del av kulturlandskapet i Innlandet, og de har vært en vesentlig del av produksjonsgrunnlaget for jordbruket i mange områder i dal- og fjellbygdene. Det er i siste RMP-periode gitt tilskudd for ca. 68 000 daa fordelt på ca. 2000 søkere. Tilskuddsberettiget areal har vært avgrenset til 20 daa pr. seter/dyrkingsfelt, slik at det reelle arealet er betydelig større. Jordbruksarealet på setrene er en viktig del av kulturmiljøet som setrene utgjør. Tilskuddet skal bidra til å holde disse tradisjonelle jordbruksarealene i hevd ved å kompensere for transportavstand og/eller lavere avlingsnivå. Tilskuddet gis til jordbruksareal i seterområder der arealene sammen med seterhusene utgjør et helhetlig setermiljø og til alle jordbruksarealer ellers som ligger høyere enn vernskoggrensene og fast bosetting i området. I forhold til siste RMP-periode vil innrettingen av tilskuddet bli forenklet slik at det settes en øvre avgrensning for tilskuddsberettiget areal pr. foretak istedenfor pr. seter.

4.3 Forurensning og klima

4.3.1 Miljøtema avrenning til vann

Formålet med tilskuddene under avrenning til vann er å redusere avrenning av næringsstoffer og partikler til vassdrag og kyst. Tiltakene er viktige for å bidra til at målene etter vannforskriften nås

Tilskuddene under kan også sees i sammenheng med klimatilpasning i landbruket. Flere av tiltakene gjør jordbruket bedre rustet til hyppigere perioder med store nedbørsmengder, som blant annet kan føre til økt avrenning fra jordbruksarealer.

Ut fra tilstand i vannforekomstene og grad av potensiell negativ påvirkning fra jordbruk, må Statsforvalteren velge ut og definere områder som er prioritert for høyere satser for avrenningstiltak.

Statsforvalteren viderefører kriteriene fra forrige programperiode inntil videre. Dersom det blir innført forskrift om regionale miljøkrav i Innlandet vil prioriteringen tilpasses områder som blir omfattet av nye krav. Gjeldende prioriteringskriterier er definert i forskrifta.

Tilskudd til ingen jordarbeiding om høsten

Formålet med tilskuddet er å stimulere til at åkerarealer ikke blir jordarbeidet om høsten, etter siste høsting.

Ved å utsette jordarbeiding til våren, vil tiden jorda ligger åpen bli redusert og risiko for avrenning og erosjon blir mindre. Ingen jordarbeiding om høsten reduserer avrenning av fosfor og nitrogen. Det er viktig å se på tiltaket i sammenheng med klimaendringer. Dersom klimaendring fører til mer nedbør og følgelig større avrenning i høst- og vinterhalvåret, vil det være viktige tiltak å fremme arealer som tåler økt overflateavrenning. Effekten av utsatt jordarbeiding er størst i områder med stor erosjonsrisiko og i sesonger med mye nedbør. Kart som viser beregnet erosjonsrisiko som flateerosjon og/eller drågerosjon skal brukes i beregning av tilskuddsklasser.

Utsatt jordarbeiding reduserer erosjon og avrenning fra jordbruksarealene, og er et viktig miljøtiltak. Tidligere var det et nasjonalt mål om at 50 prosent av kornarealet skulle ligge i stubb gjennom vinteren. Omfanget av arealet har gått ned i løpet av de senere periodene med regionale miljøprogram. I siste programperioden lå over 30 prosent av arealet i vekstgruppe korn i Innlandet. Det har vært en moderat økning de to siste årene, antagelig som følge av økning i satser i de lavere erosjonsklasser.

Tilskudd til direktesådd høstkorn og høstoljevekster

Formålet med tilskudd er å stimulere til redusert jordarbeiding ved etablering av høstkorn etter høsting av årets avling.

Omfanget av høstkorndyrking har økt i inneværende programperiode til vel 30 000 dekar. Nesten alt høstkornareal blir høstpløyd før såing. Tiltaket er viktig for å stimulere til mindre jordarbeiding før såing og redusere faren for avrenning. Tilskuddet bør innføres for begge tiltaksklasser: 1) Lett høstharving etterfulgt av såing 2) Direktesådd høstkorn og høstoljevekster. Såing etter lett harving krever ikke spesiell direktesåmaskin.

Tiltaket kan bidra til redusert tap av jord- og næringsstoff fra arealene. Tiltaket er også gunstig for jordhelsen ved at jorda bearbeides mindre.

Tilskudd til grasdekte vannveier og grasstriper i åker

Formålet med tilskuddet er å stimulere til flerårig grasdekke i dråg på åpen åker og på tvers av fallet i lange hellinger som er særlig utsatt for erosjon.

Det gis tilskudd til grasdekte vannveier og grasriper i korn, oljevekster, belgvekster, fôrmais, potet og grønnsaker. Med dråg menes forsenkinger i åkeren der vannet samles. Grasdekket må være minst 6 meter bredt. Flerårig grasdekke på tvers av fall i lange hellinger kan være aktuelt der det er problemer med jordtap og erosjon inne på åkeren. Grasdekket må være minimum 2 meter bredt.

Det er ikke krav om høsting av vannveien og grasstripa eller krav om å avstå fra gjødsling og sprøyting da det er en del av produksjonsarealet. Tiltaket har hatt et begrenset omfang på ca. 20.000 meter pr. år i programperioden.

Bilde 7: Bildet viser grasstriper i kombinasjon med pollinatorvennlige vekster. Foto: Stig Horsberg

Tilskudd til grasdekte kantsoner i åker

Formålet med tilskuddet er å stimulere til etablering av flerårig grasdekke langs kanten mot vassdrag på arealer som er utsatt for erosjon og næringsstoffavrenning.

Det gis tilskudd til kantsoner i korn, oljevekster, belgvekster, fôrvekster og potet/grønnsaker. Kantsona skal ha en bredde på minimum 8 meter hvorav minst 6 meter ligger på fulldyrka eller overflatedyrka areal. For å hindre forurensning av vann, er det ikke tillatt med gjødsling og sprøyting av kantsona. Det er krav om slått, beiting eller pussing av kantsona for å hindre gjengroing.

Det har vært økende oppslutning av tiltak i programperioden til ca. 155 000 m, i hovedsakelig grasdekt kantsoner på kornareal. I ny nasjonal instruks er det satt krav om at avstanden fra vassdragets normalvannstand til der hvor kantsona starter ikke skal være mer enn 8 meter. Dette vil føre til at en del kantsoner det er gitt tilskudd for nå, vil falle ut av ordningen.

Tilskudd til fangdam

Formålet med tilskuddet er å stimulere til at fangdammer utgjør et effektivt rensetiltak og at vegetasjon i tilknytning til fangdammene blir skjøttet.

For at fangdammer skal fungere etter hensikten, er det viktig med regelmessig skjøtsel og vedlikehold i form av rensking (tømming av sedimenter som samler seg i dammen og vedlikehold av vegetasjonsfilter). Tilskuddet skal kompensere for bortfall av produksjonsareal. Det gis årlig tilskudd forutsatt at fangdammen har tilfredsstillende renseseffekt.

Fangdammer kan holde tilbake vesentlige mengder jord og næringsstoffer fra å renne ut i miljøet, og er et effektivt miljøtiltak for å redusere avrenning til vann

4.3.2 Miljøtema utslipp til luft

Formålet med tilskuddsordningene under miljøtema utslipp til luft er å stimulere til gjødslingsmetoder som gir redusert utslipp av ammoniakk og lystgass og redusert avrenning av næringsstoffer til vann.

Felles for alle tiltakene i dette miljøtemaet er at det ikke kan innvilges tilskudd til areal der det spres husdyrgjødsel etter siste høsting av arealet.

Tilskudd til spredning av all husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesongen

Formålet med ordningen er å stimulere til at husdyrgjødsel og bioest blir spredt på mest mulig gunstig tidspunkt.

Dette er viktig for å få best mulig opptak av næringsstoffene i avlingene og redusere forurensning av vann og utslipp til luft. Det kan gis tilskudd til dette tiltaket bare dersom all husdyrgjødsel som foretaket disponerer, spres om våren eller i vekstsesongen. Det tidligere tiltaket med tilskudd for spredning av husdyrgjødsel med rask nedmolding regnes nå som en tiltaksklasse under spredning av husdyrgjødsel om våren eller vekstsesongen. I praksis betyr det at de som skal ha tilskudd for breispredning av husdyrgjødsel med rask nedmolding ikke kan spre noe husdyrgjødsel etter siste høsting.

I inneværende programperiode har tiltaket rask nedmolding økt fra vel 90 000 dekar til 115 000 dekar. Mange vil nå falle ut av dette tiltaket ved at de har for liten lagerkapasitet til å unngå å spre noe husdyrgjødsel på høsten.

Det gis tilskudd til spredning i voksende kultur og spredning på arealer med nedmolding innen 2 timer.

Tilskudd til nedlegging av husdyrgjødsel

Formålet med tilskuddet er å stimulere til at husdyrgjødsel og bioest blir lagt rett ned på jorda i stedet for tradisjonell breispredning med gjødselkanon eller lignende.

Nedlegging motvirker tap av ammoniakk til lufta og er også gunstig med hensyn til vannmiljø. For dette tiltaket er det ikke krav om at foretaket sprer all husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesongen. Det har vært sterkt økende omfang av tiltaket i programperioden fra vel 90 000 dekar til nesten 150 000 dekar. Metoden blir i stor grad brukt i kombinasjon med slangeutstyr der arronderingen ligger til rette for det.

Det gis tilskudd for nedlegging i voksende kultur og nedlegging med nedmolding innen 2 timer i åpen åker.

Tilskudd til nedfelling av husdyrgjødsel

Formålet med tilskuddet er å stimulere til at husdyrgjødsel og biorest blandes direkte i jordsmonnet i stedet for tradisjonell breispredning med gjødselkanon eller lignende.

Nedfelling motvirker tap av ammoniakk til lufta og er gunstig med hensyn til vannmiljø. For dette tiltaket er det ikke krav om at foretaket sprer all husdyrgjødsel om vårene eller i vekstsesongen. Dette tiltaket har i innværende programperiode vært sammenslått med nedlegging av husdyrgjødsel. Metoden krever tungt og kostbart utstyr og har hatt lite omfang i Innlandet. Metoden bør videreføres med samme stimuli som for nedlegging av husdyrgjødsel.

Det gis tilskudd for nedfelling i voksende kultur og nedfelling i åpen åker.

Bilde 8: Bildet viser spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange. Foto: Stig Horsberg

Tilskudd til spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange

Formålet med tilskuddet er å stimulere til bruk av tilførselsslanger for spredning av husdyrgjødsel og biorest for å redusere jordpakking.

Redusert jordpakking kan gi bedre avlinger på grunn av god jordstruktur for planterøttene og lavere lystgasstap på grunn av bedre infiltrasjon av vann. Tilskuddet kan gis som et tillegg til areal der det gis tilskudd de andre gjødseltiltakene. Omfanget har i inneværende programperiode økt fra ca. 100 000 dekar til nesten 150 000 dekar.

Det gis tilskudd for bruk av tilførselsslange på arealer der det gis tilskudd til et av tiltakene *Spredning av all husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesongen*, *Nedlegging av husdyrgjødsel* eller *Nedfelling av husdyrgjødsel*

4.3.3 Miljøtema plantevern

Formålet med tiltakene under miljøtema plantevern er å stimulere til bruk av andre metoder for ugrasbekjempelse enn bruk av kjemiske plantevernmidler.

Det kan ikke innvilges tilskudd til økologisk arealer og arealer i karens som mottar produksjonstilskudd for økologisk drift.

Tilskudd til ugrasharving i korn og frøvekster

Formålet med tilskuddet er å stimulere til harving for å fjerne ugras i stedet for bruk av plantevernmidler.

Tiltaket omfatter ugrasharving i korn og annet frø til modning. Omsøkt areal har vært forholdsvis stabilt i programperioden på ca. 12.000 dekar. Det bør være mål å opprettholde omfanget på dette nivået.

Det gis tilskudd til ugrasharving i korn og annet frø til modning.

Bilde 9: Bildet viser ugrasharving. Foto: Karoline Finstad Vold

Tilskudd til mekanisk ugrasbekjempelse i radkulturer

Formålet med tilskuddet er å stimulere til metoder for å fjerne ugras uten bruk av plantevernmidler.

Tiltaket innebærer mekanisk bekjempelse (radrensing, lusing eller hypping i radkulturer) eller flammebehandling. Omsøkt areal har vært stabilt på et lavt nivå, ca. 2.000 dekar i programperioden. Det er ønskelig å øke omfanget da det i radkulturer er behov for å bruke mye plantevernmidler for å bekjempe skadegjørere. Dessuten dyrkes mye av radkulturene på lett jord som er ekstra utsatt for utlekking av plantevernmidler.

Det gis tilskudd mekanisk ugrasbekjempelse og flammings i radkulturer.

4.3.4 Miljøtema jord og jordhelse

Formålet med tilskuddene under jord og jordhelse er å forbedre tilstanden i jorda ved å stimulere til mer biologisk aktivitet i jorda.

Tilskudd til fangvekster som underkultur

Formålet med tilskuddet er å stimulere til bruk av fangvekster for å bedre jordstruktur og jordhelse gjennom å øke innholdet av levende røtter og organisk materiale. Formålet med fangvekster er også å beskytte jordoverflaten mot erosjon og avrenning av næringsstoffer ved kraftig nedbør og flom.

Tiltaket innebærer såing av fangvekster som underkultur i annen avling for å gi bedre beskyttelse mot erosjon og næringsstofftap. Fangveksten bør i utgangspunktet konkurrere minimalt med hovedveksten, men etablere seg godt etter at hovedveksten er høstet. Hittil har tiltaket omfattet bare fangvekster som underkultur i korn og andre vekster til frømodning, men etter ny nasjonal instruks er det skilt på såtidspunkt av fangveksten. Arealet skal ikke sprøytes med plantevernmidler eller gjødsles om høsten. Det skal heller ikke jordarbeides før 1. mars året etter søknadsåret.

Omfanget av tiltaket har i inneværende programperioden økt fra ca. 5 000 dekar til 8 500 dekar. Dette er et viktig tiltak både for jordhelse og avrenning og bør styrkes i programperioden.

Det gis tilskudd til såing av fangvekst som underkultur i korn, oljevekster, belgvekster, fôrmais og grønnsaker, poteter.

Bilde 10: Bildet viser fangvekster i kornåker. Foto: Silje Bøe

Tilskudd til fangvekst sådd etter høsting

Formålet med tilskuddet er å stimulere til bruk av fangvekster for å bedre jordstruktur og jordhelse gjennom å øke innholdet av levende røtter og organisk materiale. Formålet med fangvekster er også å beskytte jordoverflaten mot erosjon og avrenning av næringsstoffer ved kraftig nedbør og flom.

Tiltaket innebærer såing av fangvekst etter høsting av hovedveksten. Etter ny nasjonal instruks gjelder tiltaket alle hovedvekster som høstes så tidlig at fangveksten blir godt etablert om høsten. Arealet skal ikke sprøytes med plantevernmidler eller gjødsles om høsten. Det skal heller ikke jordarbeides før 1. mars året etter søknadsåret.

Omfanget av tiltaket har i inneværende programperiode økt fra ca. 300 dekar til vel 1000 dekar. Dette er et viktig tiltak både for jordhelse og avrenning og bør styrkes i programperioden.

Det gis tilskudd til såing av fangvekst sådd etter høsting av korn, oljevekster, belgvekster, fôrmais og grønnsaker, poteter.

Tilskudd til spredning av biokull

Formålet med tilskuddet er å stimulere til spredning av biokull på jordbruksjord.

Dette er et nytt tiltak. Effekten av biokull er hovedsakelig karbonlagring i tillegg til andre positive effekter på jordens funksjoner. Innlandet har som landets største skogfylke mye råstoff til produksjon av biokull. Tiltaket innføres for å skaffe erfaring og kunnskap. Det får neppe noe stort omfang i programperioden.

Det gis tilskudd til antall kilo biokull spredd på jordbruksjord.

4.3.5 Miljøtema miljøavtale og klimarådgiving

Formålet med tiltakene miljøavtale og klimarådgiving er å redusere jordbruksproduksjonens klima- og miljøavtrykk.

Tilskudd til miljøavtale

Formålet med tilskuddet er å stimulere til at foretak gjennomfører flere miljøtiltak, som i kombinasjon gir større miljøgevinst enn enkelttiltak.

Tiltakene som kan inngå i miljøavtalen skal bestå av tiltak fastsatt i forskrifta fra miljøtema: Avrenning til vann, utslipp til luft, biologisk mangfold og jord og jordhelse. Miljøavtale ble i forrige programperiode innført i noen få områder i nedbørfelt med kalksjøer. Oppslutningen var lav.

Inntil videre vil ikke miljøavtale gjøres tilgjengelig for søking, men vil kunne tas inn og tilpasses etter vurdering av behov for innføring av regionale miljøkrav.

Tilskudd til klimarådgiving

Formålet med tilskuddet er å legge til rette for at bonden får rådgiving om gårdens klimaavtrykk og behovet for klimatilpasning.

Tiltaket ble innført etter bestemmelse i jordbruksavtalen og tilskuddet skal tilsvare kostnad med klimarådgiving. Innholdet i klimarådgivningen og tilbydere skal være godkjent av Landbruksdirektoratet. Et vilkår for tilskudd er at det utarbeides en tiltaksplan. Det kreves ikke gjennomføring av tiltak, men rådgiving og utarbeiding av tiltaksplan skal gi bonden kunnskapsgrunnlag og motivasjon for å gjennomføre tiltak og driftsforbedringer for å redusere utslipp og tilpasninger til et endret klima.

5 Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket

Nasjonalt miljøprogram omtaler blant annet de ulike økonomiske virkemidlene i jordbruket, forvaltet på tre nivåer (se figur 1). Nasjonalt har vi ordninger som gjelder over hele landet. Eksempler er areal- og kulturlandskapstilskuddet og tilskudd til dyr på beite. Hvert fylke har et regionalt miljøprogram med tilskuddsordninger for det enkelte fylke. Kommunene forvalter ordningen tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og utarbeider fireårige tiltaksstrategier for bruk av SMIL-midler i kommunen. Disse overordnede retningslinjene for SMIL-ordningen i hver enkelt kommune skal utarbeides i dialog med næringsorganisasjonene i jordbruket lokalt. De kommunale tiltaksstrategiene må også forankres i Regionalt miljøprogram.

5.1 Miljøutfordringene i fylket og behovet for lokale prioriteringer

I Regionalt miljøprogram for Innlandet beskrives miljøutfordringene for de ulike miljøtemaene. I tiltaksstrategien for SMIL-ordningen skal kommunene beskrive miljøutfordringene i sin kommune og prioritere bruken av SMIL-midler i neste fireårsperiode på bakgrunn av dette. Kommunene må legge vekt på tiltak som har konkret miljøeffekt. Miljøutfordringer som er prioritert i Regionalt miljøprogram må gjenspeiles i kommunenes prioriteringer, men tilpasset lokale forhold. Det er store forskjeller mellom kommuner og regioner når det gjelder hvilke lokale utfordringer som er viktigst å løse. Erosjon fra åpen åker er en større utfordring i kornområdene rundt Mjøsa enn i dal- og fjellbygdene, mens opprettholdelse av seterdrift med mjølkeproduksjon er viktigst i kommunene i nord og vest.

Noen sentrale eksempler på lokale eller regionale utfordringer og særtrekk som det er viktig å målrette SMIL-ordningen mot, er:

- Skjøtsel og restaurering av våtmark og andre arealer viktige for dyre- og planteliv og bekjemping av fremmedarter
- Aktiv setring med mjølkeproduksjon og bruk av utmarksbeite
- Kulturminner som har stor allmenn betydning og/eller er sjeldne eller karakteristiske for regionen, for eksempel prioritert i kommunal kulturminneplan
- Jorderosjon og avrenning av næringsstoffer til sårbare vassdrag
- Mangelfulle hydrotekniske anlegg, gasstap fra åpne gjødselkummer og andre tiltak rettet mot klimagassutslipp og klimatilpasning

5.2 Sammenheng mellom RMP-tilskudd og SMIL-tiltak

Noen av de regionale miljøtilskuddene kan gis til årlige tiltak som kan sees i sammenheng med engangstiltak der det er innvilget SMIL-tilskudd. Dette gjelder i hovedsak:

- Tiltak for å ta i bruk igjen verdifulle arealer ute av drift jf. 4.2.1
- Restaurering av arealer som er viktige for sårbare fuglearter, pollinerende insekter og artsrik vegetasjon jf. 4.2.2
- Restaurering av setermiljøer og nødvendige tiltak for fortsatt tradisjonell seterdrift jf. 4.2.3
- Etablering av fangdammer på jordbruksareal jf. 4.3.1

Ingen av de regionale miljøtilskuddene er rettet mot miljøtemaene kulturminner og kulturmiljøer (utenom setermiljøer) og friluftsliv. Dette er viktige miljøtema, men har blitt vurdert slik at de er mest hensiktsmessige å ivareta gjennom SMIL-ordningen. Kommunene bør være oppmerksom på og synliggjøre at dette er miljøverdier som ordningen også retter seg mot.

Bilde 11: Bildet viser beite med rydningsrøyser. Noen rydningsrøyser kan være automatisk fredete kulturminner (eldre enn 1537). Foto: Stig Horsberg

5.3 Retningslinjer for fordeling av SMIL-midler til kommunene.

Kommunene forvalter ordningen og melder årlig inn behov for midler til Statsforvalteren, som fordeler årets disponible SMIL-midler mellom kommunene. Fordeling av midler på kommunene skal ta hensyn til prioriteringer i tiltaksstrategiene, kommunestørrelse, aktivitetsnivå, gjennomføringsevne og oppnådde resultater. Tildelingene skal også ta hensyn til behovet for forutsigbarhet og kontinuitet.

I tråd med nasjonale føringer for SMIL-ordningen gjennom seinere år, er det generelt viktig at kommunene prioriterer utbedring av hydrotekniske anlegg i jordbruket i utsatte vannområder, herunder vassdragene som drenerer til Oslofjorden. Videre er det viktig å prioritere tilpassing til endret klima, og tiltak for ville pollinerende insekter og truet natur bør også vektlegges. Statsforvalteren vil legge vekt på kommunenes prioritering og omfang av tiltak som faller innenfor disse kategoriene ved tildeling av årlige budsjетtrammer.

Den årlige rammen for tilskuddsmidler har vært 22-24 millioner kroner i perioden 2020-2022.

6 Tilskudd til drenering

God drenering er viktig for å redusere avrenningen av næringsstoffer og utslippet av lystgass fra jord med lite i luftinnhold. Siden tilskudd til drenering ble gjeninnført i 2013 har Innlandet disponert mer midler til drenering enn det har vært omsøkt, ca. 5000 dekar årlig. Det er veldig stor variasjon mellom kommuner i behovet for og interessen for drenering. Dersom Innlandet i løpet av planperioden skulle få mindre midler enn interessen for drenering, bør en i større grad prioritere arealet der det dyrkes korn, potet og grønnsaker da dårlig drenering på slike arealer gir størst utslag både på avling og kvalitet.

7 Klima- og miljøprogrammet

I tillegg til de tilskuddsordningene som er rettet direkte mot jordbruksnæringa, forvalter Statsforvalteren regionale midler gjennom klima- og miljøprogrammet. Det innvilges tilskudd til prosjekter og informasjonstiltak som bidrar til økt kunnskap og et mer bærekraftig jordbruk. Målgruppe for midlene er organisasjoner og virksomheter som arbeider med å oppnå landbrukspolitiske målsettinger for bærekraftig jordbruksproduksjon og klima- og miljøtiltak Statsforvalteren utarbeider årlige retningslinjer for prioritering av tiltak, og midlene tildeles etter offentlig utlysing. Følgende miljøtema faller inn under Innlandets klima- og miljøprogram

- Klimatilpasning
- Klimagassutslipp
- Jord (jordstruktur, jordliv, karbonbinding m.m.)
- Naturmangfold og kulturminner i kulturlandskapet
- Forurensning til vann, jord og luft

Tilskuddene skal nyttes til prosjekter av lokal eller regional karakter med et klart klima- og miljøformål. Tilskuddene skal bidra til at informasjon om resultatene og effektene av tiltak når ut til næringsutøverne slik at de kan tas i bruk i praktisk jordbruk. Videre skal de bidra til at andre aktører som arbeider med miljøtiltak i jordbruket får styrket sin kompetanse og gjennomføringsevne.

Den årlige rammen for Innlandet de siste årene har vært på ca. 1,35 millioner kroner. Dersom det ikke blir gitt andre føringer i jordbruksavtalene bør følgende tiltak prioriteres i planperioden:

- Prosjekter som bidrar til å styrke kunnskapsgrunnlaget om oppfølging av vannforskriften samt tiltaksplanen for Oslofjorden
- Prosjekter rettet mot klimautfordringer i jordbruket og klimavennlig driftspraksis

Det er også viktig å støtte informasjonstiltak om regionale miljøtilskudd der det er behov for økt oppslutning for å nå miljømålene.